

ปีก่อตั้งกนิษกักราช

ษมาวดี เจริญศรีเศรษฐ์

บทคัดย่อ

ในปีที่พระเจ้า Kanishka แห่งราชวงศ์ Kushan ขึ้นครองราชย์ พระองค์ได้ทรงก่อตั้ง “กนิษกักราช” ขึ้นเป็นปีศักราชใหม่และมีการใช้อย่างเป็นทางการต่อเนื่องยาวนานในอาณาจักรที่ครอบครอง การทราบตัวเลขปีก่อตั้งกนิษกักราชนี้จะช่วยเป็นกุญแจดอกสำคัญที่เชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอินเดียโดยเฉพาะช่วงกำเนิดพระพุทธศาสนาหายานได้เป็นอย่างดี แต่จากอดีตถึงปัจจุบันยังไม่มีหลักฐานใดที่ระบุแน่ชัดทำให้ยังไม่มีข้อสรุปตัวเลขปีที่ชัดเจน บทความนี้จึงได้นำเอาหลักฐานใหม่ที่มีรายงานการขุดค้นพบเพิ่มเติมรวมถึงหลักฐานทั้งหมดที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ หลักฐานทางศิลาจารึก หลักฐานทางบันทึกประวัติศาสตร์จีน และหลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวบรวมนำมาวิเคราะห์หาตัวเลขปีก่อตั้งศักราชนี้ใหม่ซึ่งได้ข้อสรุปว่า ปีที่น่าจะมีความเป็นไปได้มากที่สุดคือ

ปี ค.ศ.134 = ปีกนิษกักราชที่ 1

คำสำคัญ: พระเจ้ากนิษกะ, ศิลาจารึก, Rabatak

Abstract:

The Date of Kanishka Era

by Samawadee CHAROENSRISET

In the year that King *Kanishka* of the *Kushan* dynasty ascended his throne, he established the new *Kanishka* era and enforced it to be officially used in his empire for a long time. Knowing an accurate date of the *Kanishka* era is an important key to arrange and link many events in Indian history, especially in the early period of Mahāyāna Buddhism. However, there is no clear evidence or conclusion to determine the accurate date of this era. In this article, I have restudied this issue by raising and investigating additional evidence which is newly discovered e.g. inscriptions, Chinese history records, and other relevant evidence. According to the investigation of this evidence, I have reached the conclusion that the year of 134 C.E. should be the most possible date for the *Kanishka* era.

บทนำ

ราชวงศ์ Kushan เป็นอดีตชนเผ่าเร่ร่อนที่เข้าบุกรุกและขยายอาณาจักรครอบครองอินเดียอย่างกว้างขวางในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1 - 3 พระเจ้า Kanishka เป็นกษัตริย์พระองค์หนึ่งที่สืบเชื้อสายราชวงศ์ Kushan นี้ พระองค์ได้ทรงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้กลับมาเจริญรุ่งเรือง อีกทั้งเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่าง ๆ จนกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาหายานได้กำเนิดและพัฒนาขึ้นในยุคนี้

ในปีที่พระเจ้า Kanishka ขึ้นครองราชย์ พระองค์ได้ทรงประกาศศักดานุภาพโดยก่อตั้ง “กนิษกักราช” เป็นปีศักราชใหม่แห่งการขึ้นครองราชย์ของพระองค์เอง และได้มีคำสั่งให้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการในอาณาจักรที่ครอบครอง กนิษกักราชนี้ได้ถูกใช้ต่อเนื่องเรื่อยมาในยุคของกษัตริย์ผู้สืบทอดราชวงศ์ อันได้แก่ ยุคของกษัตริย์ Vasishka, กษัตริย์ Huvishka, และกษัตริย์ Vasudeva เป็นพระองค์สุดท้าย ซึ่งกนิษกักราชได้สิ้นสุดลงในปีศักราชที่ 98 ในรัชสมัยของกษัตริย์ Vasudeva จากการถูกล้มล้างโดยราชวงศ์ Sasan อย่างไรก็ตามไม่มีหลักฐานระบุแน่ชัดว่ากนิษกักราชหรือปีแห่งการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้า Kanishka นี้ตรงกับปีคริสต์ศักราชใด

การทราบปีก่อตั้งกนิษกักราชว่าตรงกับปีคริสต์ศักราชใดจะเป็นกุญแจดอกสำคัญที่ทำให้ทราบช่วงเวลาแห่งการกำเนิดพระพุทธศาสนาหายาน และสามารถระบุเวลาของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในยุค Kushan ได้ แต่เนื่องจากจำนวนหลักฐานที่หลงเหลือในยุคนี้มีอยู่น้อยและไม่มีหลักฐานใดยืนยันระบุได้แน่ชัด จึงไม่สามารถทราบได้ว่า กนิษกักราชนี้ถูกก่อตั้งขึ้นในปีคริสต์ศักราชใด

ในช่วงปี ค.ศ. 1910 - 1960 มีนักวิชาการตีพิมพ์บทความวิจัยและมีการถกเถียงเกี่ยวกับปัญหาปีก่อตั้งศักราชนี้กันอย่างกว้างขวาง แต่แม้กระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่มีข้อสรุปชัดเจนเป็นที่ยอมรับ ซึ่งตัวเลขปีที่นักวิชาการจากประเทศต่าง ๆ ได้เสนอความเห็นนั้นมีความแตกต่างกันหลากหลายและถือเป็นช่วงตัวเลขที่กว้างมากคือ ตั้งแต่

ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 1 ถึง หลังคริสต์ศตวรรษที่ 3 เช่น ปีก่อน ค.ศ. 58¹, ค.ศ. 78², ค.ศ. 115³, ค.ศ. 128⁴, ค.ศ. 134⁵, ค.ศ. 144⁶ และ ค.ศ. 278⁷

ในการเสนอบทความในปี ค.ศ. 1995/6 ของ Sims-Williams and Cribbs มีรายงานการอ่านข้อความที่จารึกบนศิลาจารึกยุค Kushan ที่ขุดพบปี ค.ศ. 1993 ที่ Rabatak ซึ่งอยู่ตอนบนของประเทศอัฟกานิสถาน ศิลาจารึกนี้ถูกบันทึกด้วยอักษร Greek เป็นภาษา Bactria ข้อความจารึกมีทั้งหมด 23 บรรทัด โดยในบรรทัดที่ 12 - 14 มีเนื้อหาว่า

[พระเจ้า Kanishka ได้มีคำสั่งให้สร้างรูปปั้นเพื่ออักษัตริย์ Kujula Kadphises ผู้เป็นทวด, เพื่ออักษัตริย์ Wima Taktu ผู้เป็นปู่, เพื่ออักษัตริย์ Wima Kadphises ผู้เป็นพ่อ และเพื่อพระเจ้า Kanishka ตัวพระองค์เอง]⁸

¹ Fleet (1903); Kennedy (1912)

² Oldenberg (1881); Basham (1957); Eggermont (1968); Mukherjee (2004)

³ Narian (1960)

⁴ Konow and Vanwijk (1927); Hadani (1933); Nakamura (1997)

⁵ Harmatta (1994)

⁶ Ghirshman (1943/5); Rowland (1953); Odani (1996)

⁷ Bhandarkar (1902); Zeimal (1974)

⁸ [[12] he gave orders to make (them) for these kings: for King Kujula Kadphises (his) great

[13] grandfather, and for King Wima Taktu, (his) grandfather, and for King Wima Kadphises

[14] (his) father, and *also for himself, King Kanishka. Then, as the king of kings, the devaputra] Sims-William and Cribbs (1995/6: 75-142)

ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์อินเดียอีกครั้งจากการทราบถึงการมีตัวตนและการครองราชย์ของกษัตริย์ชื่อ “Wima Taktu” แห่งราชวงศ์ Kushan เพิ่มอีกพระองค์หนึ่ง ดังแผนภาพด้านล่าง ซึ่งจากอดีตมีการทราบลำดับเพียงกษัตริย์ Kujula Kadphises แล้วต่อกับกษัตริย์ Wima Kadphises โดยไม่มีการกล่าวถึงกษัตริย์ Wima Taktu มาก่อน

Kujula Kadphises

Wima Taktu

Wima Kadphises

Kanishka

การมีหลักฐานใหม่เพิ่มเติมและการทราบถึงช่วงเวลาในการครองราชย์ของกษัตริย์เพิ่มอีกพระองค์หนึ่งจึงน่าจะเป็นข้อมูลสำคัญในการนำมาวิเคราะห์ปีก่อตั้งกนิษกักราชใหม่ ดังนั้นในการค้นคว้าวิจัยครั้งนี้จึงทำการรวบรวมหลักฐานทั้งหมดที่มีผลต่อการวิเคราะห์รวมถึงศิลาจารึก Rabatak นี้ แล้วนำมาวิเคราะห์หาปีก่อตั้งกนิษกักราชหรือปีที่พระเจ้า Kanishka ขึ้นครองราชย์ โดยในที่นี้ได้จัดแบ่งหลักฐานที่กล่าวถึงกษัตริย์ในราชวงศ์ Kushan เป็น 3 กลุ่มใหญ่คือ

1. กลุ่มหลักฐานทางศิลาจารึก
2. กลุ่มหลักฐานทางบันทึกประวัติศาสตร์จีน
3. กลุ่มหลักฐานอื่น ๆ

แล้วทำการวิเคราะห์หาปีก่อตั้งกนิษกักราชจากกลุ่มหลักฐานดังกล่าวตามลำดับ

การวิเคราะห์

1. การวิเคราะห์จากกลุ่มหลักฐานทางศิลาจารึก

ในจำนวนศิลาจารึกทางพระพุทธศาสนาทั่วประเทศอินเดียและตอนบนของประเทศปากีสถานที่ค้นพบทั้งหมด 4,000 กว่าชิ้น ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกศิลาจารึกของยุค Kushan มาได้ 100 กว่าชิ้น และในจำนวนนี้มีศิลาจารึก 9 ชิ้นที่มีชื่อกษัตริย์หรือปีศักราชที่สามารถนำมาวิเคราะห์หาปีก่อตั้งกนิษกัศกราชได้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ศิลาจารึก Rabatak

ศิลาจารึกนี้ถูกค้นพบที่ตอนบนของประเทศอัฟกานิสถาน ถูกบันทึกด้วยอักษร Greek เป็นภาษา Bactria มีบางตอนบันทึกไว้ว่า

[พระเจ้า Kanishka แห่ง Kushan ผู้ทรงธรรม ได้ก่อตั้งศักราชขึ้นใหม่ด้วยโองการแห่งทวยเทพ ได้ทรงรับสั่งให้จารึกเป็นภาษาอารยันด้วยอักษรกรีก และป่าวประกาศไปทั่วอินเดีย...]⁹

⁹ [[1] . . . of the great salvation, Kanishka the Kushan, the righteous, the just, the autocrat, the god
[2] worthy of worship, who has obtained the kingship from Nana and from all the gods, who has inaugurated the year one
[3] as the gods pleased. And he *issued a Greek *edict (and) then he put it into Aryan.
[4] In the year one it has been proclaimed unto India, unto the *whole of the realm of the *kshatriyas, that (as for)
[5] them - both the (city of) . . . and the (city of) Saketa, and the (city of) Kausambi, and the (city of) Pataliputra, as far as the (city of) Sri-Campa
[6] - whatever rulers and other *important persons (they might have) he had submitted to (his) will, and he had submitted all
[7] India to (his) will.] Sims-william and Cribbs (1995/6: 75-142)

จะเห็นว่าศิลาจารึกนี้เป็นการกล่าวถึงการประกาศก่อตั้งกษัตริย์ราชขึ้นใหม่เป็นปีที่ 1 และประกาศใช้ในอาณาจักรที่ปกครอง

ต่อจากนี้จะสมมุติให้ปีก่อตั้งกษัตริย์ราชเป็น X

1.2 ศิลาจารึก Takhti Bahi

ศิลาจารึกนี้ถูกค้นพบที่ประเทศอัฟกานิสถาน ข้อความถูกบันทึกด้วยอักษร Kharoṣṭhī เป็นภาษา Prākṛit มีบางตอนบันทึกไว้ว่า

[ปี Azes ที่ 103... Kujula Kadphises] ¹⁰

จากข้อความบ่งบอกได้ว่าในปี Azes ที่ 103 กษัตริย์ Kujula Kadphises ครองราชย์อยู่ ปีบันทึกในศิลาจารึกนี้ถูกจารึกด้วยปี Azes ซึ่งเป็นปีศักราช Azes หรือ Vikrama ¹¹ ที่ถูกก่อตั้งโดยกษัตริย์ Azes ที่ 1 แห่งชนเผ่า Saka ในปีก่อน ค.ศ. 58 ดังนั้นจึงทำให้ทราบว่าปี Azes ที่ 103 หรือปีคริสต์ศักราชที่ 45 (ค.ศ. 45) กษัตริย์ Kujula Kadphises ได้ทรงครองราชย์ในพื้นที่นี้ ดังนั้นปีขึ้นครองราชย์ของพระเจ้า Kanishka จะต้องอยู่หลังปี ค.ศ. 45 แน่นนอน

ค.ศ. 45 < X

1.3 ศิลาจารึก Panjtār

ศิลาจารึกนี้ถูกค้นพบที่ตอนบนของประเทศอินเดีย ข้อความถูกบันทึกด้วยอักษร Kharoṣṭhī เป็นภาษา Prākṛit มีบางตอนบันทึกไว้ว่า

¹⁰ [Azes103..erjhuna Kape] Konow (1929: 57-62)

¹¹ ปีศักราชแห่งกษัตริย์ Azes หรือเรียกอีกชื่อว่า ปีศักราช Vikrama ได้ถูกก่อตั้งในปีก่อน ค.ศ. 58 โดยกษัตริย์ Azes ที่ 1 แห่งชนเผ่า Saka เพื่อเป็นการประกาศชัยชนะที่มีต่อกษัตริย์ Vikramaditya ซึ่งศักราชนี้ได้ถูกใช้อย่างกว้างขวางในตอนบนของอินเดียในยุคที่ชนเผ่า Saka เข้าครอบครอง แต่ในภายหลัง ราวคริสต์ศตวรรษที่ 1 ชนเผ่า Saka นี้ได้แพ้สงครามและถูกราชาวงศ์ Kushan ขับไล่ออกไปอยู่ฝั่งตะวันตกของอินเดีย

[ปี Azes ที่ 122... มหาราชา Kushan]¹²

ข้อความจารึกนี้บ่งบอกได้ว่าในปีศักราช Azes ที่ 122 หรือปีคริสต์ศักราชที่ 64 (ค.ศ. 64) เป็นช่วงครองราชย์ของกษัตริย์ Kujula Kadphises¹³ และปีขึ้นครองราชย์ของพระเจ้า Kanishka จะต้องอยู่หลังปี ค.ศ. 64 แน่แน่นอน

ค.ศ. 64 < X

1.4 ศิลจารึก Taxila

ศิลจารึกนี้ถูกค้นพบที่ตอนบนของประเทศอินเดีย ข้อความถูกบันทึกด้วยอักษร Kharoṣṭhī เป็นภาษา Prākṛit มีบางตอนบันทึกไว้ว่า

[ปี Azes ที่ 136... มหาราชา ราชแห่งปวงราชา เทวบุตร Kushan]¹⁴

ข้อความจารึกนี้บ่งบอกได้ว่าในปีศักราช Azes ที่ 136 หรือปีคริสต์ศักราชที่ 78 (ค.ศ. 78) เป็นช่วงครองราชย์ของกษัตริย์ Kujula Kadphises¹⁵ ดังนั้น ปีขึ้นครองราชย์ของพระเจ้า Kanishka จะต้องอยู่หลังปี ค.ศ. 78 แน่แน่นอน

ค.ศ. 78 < X

¹² [Azes122...maharaya Gusana] Konow (1929: 67-70)

¹³ เหรียญและศิลจารึกบางส่วนของกษัตริย์ Kujula Kadphises ผู้ก่อตั้งราชวงศ์จะถูกบันทึกในนามของ [กษัตริย์ (หรือราชา) แห่งราชวงศ์ Kushan] เป็นการประกาศให้ทราบถึงการก่อตั้งราชวงศ์ใหม่ โดยไม่มีการบันทึกชื่อของกษัตริย์

¹⁴ [Azes136...maharaja rajatiraja devaputra Khusana] Konow (1929: 70-71), Cribbs (1999: 190)

¹⁵ ในการขุดค้นหลักฐานที่ Taxila มีการพบเหรียญและศิลจารึกของกษัตริย์ Kujula Kadphises จำนวนมาก บ่งบอกถึงการเข้ารุกรานและครอบครองเมือง Taxila เหรียญและศิลจารึกส่วนใหญ่มีการจารึกชื่อกษัตริย์และบางส่วนจารึกในนามของ [กษัตริย์ (หรือราชา) แห่งราชวงศ์]

1.5 ศิลจารึก Dashte Nawur

ศิลจารึกนี้ถูกค้นพบที่ประเทศอัฟกานิสถาน ข้อความถูกบันทึกด้วยอักษร Greek เป็นภาษา Bactria มีบางตอนบันทึกไว้ว่า

[ปี 279 วันที่ 15 เดือน Gorpaios ราชแห่งปวงราชาผู้สูงศักดิ์ พระราชา Wima Tak... ผู้ยิ่งใหญ่]¹⁶

ในอดีตนักวิชาการจะตีความ [Ooemo] หรือ [Wima] ที่ปรากฏทั้งหมดหมายถึงกษัตริย์ Wima Kadphises แต่จากการค้นพบการมีอยู่ของกษัตริย์ Wima Taktu ผู้เป็นโอรสของกษัตริย์ Kujula Kadphises ในที่นี้จึงทำการตีความใหม่เป็นกษัตริย์ Wima Taktu แทน ข้อความจารึกนี้จึงตีความได้ว่า ในปี 279 เป็นช่วงครองราชย์ของกษัตริย์ Wima Taktu

แต่เนื่องจากปีบันทึก [279] ที่จารึกนี้ไม่ได้ระบุว่าจะนับจากปีศักราชใด จึงต้องศึกษาต่อว่า ศิลจารึกนี้น่าจะใช้ปีศักราชใดในการนับปี ซึ่งนอกจากศิลจารึกนี้แล้วยังมีศิลจารึกอีก 2 ชิ้นในยุคของกษัตริย์ Wima Kadphises ที่บันทึกปี [284/7] และปี [299] โดยไม่ได้ระบุปีศักราชที่ใช้ จากการค้นคว้าพบว่า ปีศักราชที่เกี่ยวข้องกับเชื้อสาย Greek-Bactria ที่มีความสอดคล้องเกี่ยวเนื่องตรงกับช่วงเวลาของยุคนี้ คือ ปีศักราช Eucratide¹⁷ ซึ่งถูกก่อตั้งในปีก่อน ค.ศ. 166 โดยกษัตริย์ Eucratide แห่งชนเผ่า Greek-Bactria¹⁸

¹⁶ [279, 15th Gorpaios, King of King, the noble, great Ooemo Tak..o,...] Harmatta (1994: 422-424); Cribbs (1999: 182-183); Fussman (1974: 22 pl.XXV II)

¹⁷ ปีศักราช Eucratide ได้ถูกก่อตั้งโดยกษัตริย์ Eucratide แห่งชนเผ่า Greek-Bactria ในปีก่อน ค.ศ. 166 (Harmatta 1994: 422-424) ชนเผ่า Greek-Bactria นี้ได้สืบเชื้อสายต่อเนื่องมาจากพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช โดยผู้สืบเชื้อสายได้ครอบครองอินเดียเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งภายหลังได้ถูกล้มล้างลงโดยราชวงศ์ Kushan ในยุคของกษัตริย์องค์สุดท้ายชื่อ Hermaios

(ต่อหน้าถัดไป)

ดังนั้น จากศิลาจารึกนี้จึงบ่งบอกได้ว่าในปีศักราช Eucratide ที่ 279 หรือคิดเป็นปีคริสต์ศักราชที่ 113 (ค.ศ. 113) เป็นช่วงครองราชย์ของกษัตริย์ Wima Taktu ดังนั้นปีขึ้นครองราชย์ของพระเจ้า Kanishka จะต้องอยู่หลังปี ค.ศ. 113 แน่แน่นอน

$$\text{ค.ศ. 113} < X$$

1.6 ศิลาจารึก Khalatse

ศิลาจารึกนี้ถูกค้นพบที่ตอนบนของประเทศอินเดีย ข้อความถูกบันทึกด้วยอักษร Kharoṣṭhī เป็นภาษา Prakrit มีบางตอนบันทึกไว้ว่า

[ปีที่ 284/7..มหาราชา Wima Kadphises]¹⁹

ข้อความจารึกนี้บ่งบอกว่าในปีที่ 284/7 ไม่ระบุปีศักราช กษัตริย์ Wima Kadphises กำลังครองราชย์ ซึ่งจากการศึกษาก่อนหน้านี้ทำให้ทราบว่าศิลาจารึกในยุคกษัตริย์ Wima Kadphises นี้น่าจะใช่ปีศักราช Eucratide (ปีก่อตั้งคือปีก่อน ค.ศ. 166) ในการนับปี ดังนั้นศิลาจารึกนี้จึงทำให้ทราบว่า ปี Eucratide ที่ 284/7

เชิงอรรถ 18 (ต่อ)

¹⁸ จากการศึกษาศิลาจารึกที่อยู่ในช่วงยุคนี้ได้แก่ ปีศักราช Arsacid แห่ง Bactro-Parthain (ก่อตั้งในปีก่อน ค.ศ. 247), ปีศักราช Eucratide แห่ง Greek-Bactria (ก่อตั้งในปีก่อน ค.ศ. 166), ปีศักราช Menander แห่ง Indo-Greek (ก่อตั้งในปีก่อน ค.ศ. 155), ปีศักราช Azes แห่ง Indo-Scythia (ก่อตั้งในปี ค.ศ. 78) เมื่อ นำปีบันทึกในศิลาจารึกของกษัตริย์ Wima Taktu และกษัตริย์ Wima Kadphises ปี [279], [284/7], [299] มาคำนวณ พบว่า ปีศักราชที่ตรงกับช่วงเวลาของราชวงศ์ Kushan ที่สุดคือ ปีศักราช Eucratide

¹⁹ [284/7..maharaja UvimaKavthisa] ในปี ค.ศ. 1929 Konow ได้อ่านปีบันทึกเป็น 184/7 (ตัวเลขสุดท้ายไม่ชัดเจนทำให้ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นเลข 4 หรือเลข 7) แต่ในปี ค.ศ. 1999 Cribbs ได้อ่านใหม่เป็นปี 284/7. Konow (1929: 79-81); Cribbs (1999: 182-183)

หรือคิดเป็นปีคริสต์ศักราชที่ 118/121 (ค.ศ. 118/121) เป็นช่วงครองราชย์ของ กษัตริย์ Wima Kadphises ดังนั้นปีขึ้นครองราชย์ของพระเจ้า Kanishka จะต้องอยู่ หลังปี ค.ศ. 118/121 แน่แน่นอน

$$\text{ค.ศ. 118/121} < X$$

1.7 ศิลจารึก Surkh Kotal

ศิลจารึกนี้ถูกค้นพบที่ประเทศอัฟกานิสถาน ข้อความถูกบันทึกด้วย อักษร Greek เป็นภาษา Bactria มีบางตอนบันทึกไว้ว่า

[ปีที่ 299 วันที่ 9 เดือน Dios ราชาแห่งราชา Wima...] ²⁰

ข้อความจารึกบ่งบอกว่าในปี 299 ไม่ระบุปีศักราช กษัตริย์ Wima Kadphises กำลังครองราชย์ ซึ่งจากการศึกษาก่อนหน้านี้ทำให้ทราบว่า ศิลจารึกนี้น่าจะเป็นปีศักราช Eucratide (ปีก่อนตั้งคือปีก่อน ค.ศ. 166) ดังนั้นศิลจารึกนี้จึงตีความว่า ปี Eucratide ที่ 299 หรือคิดเป็นปีคริสต์ศักราชที่ 133 (ค.ศ. 133) เป็นช่วงครองราชย์ของกษัตริย์ Wima Kadphises

จากข้อมูลศิลจารึกที่ 1.2 - 1.7 ข้างต้นจะเห็นว่า ลำดับการครองราชย์ของกษัตริย์ Kujula Kadphises - กษัตริย์ Wima Taktu - กษัตริย์ Wima Kadphises มีการครองราชย์ถึงอย่างน้อยปี ค.ศ. 133 ดังนั้นปีขึ้นครองราชย์ของพระเจ้า Kanishka จะต้องอยู่หลังปี ค.ศ. 133 แน่แน่นอน

$$\text{ค.ศ. 133} < X$$

²⁰ [299, 9th Dios, King of King , Ooemo ...] Harmatta (1994: 427-428)

1.8 คีลาจารึก Tochi

คีลาจารึกนี้ถูกค้นพบที่ประเทศปากีสถาน ข้อความถูกบันทึกด้วยอักษร Greek เป็นภาษา Bactria ข้อความจารึกได้กล่าวถึงการก่อตั้งศักราชใหม่แห่งราชวงศ์ Sasan ซึ่ง ศักราช Sasan นี้ได้ถูกก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 232²¹ เนื่องจากราชวงศ์ Sasan เป็นราชวงศ์ที่ล้มล้างราชวงศ์ Kushan ดังนั้นในปีของการก่อตั้งศักราช Sasan ใหม่จึงควรใกล้เคียงกับปีสุดท้ายของกนิษกศักราชหรือปีสุดท้ายของการครองราชย์ของกษัตริย์ Vasudeva อันหมายถึงกนิษกศักราชปีที่ 98 ดังนั้น หากใช้ปีก่อตั้งศักราช Sasan หรือปี ค.ศ. 232 ในการคำนวณย้อนหลัง (ค.ศ. 232 - 97 = ค.ศ. 135) จะพบว่า ปีกนิษกศักราชที่ 1 จะอยู่ใกล้เคียงหรือก่อนปี ค.ศ. 135

$$X \leq \text{ค.ศ. 135}$$

1.9 คีลาจารึก Zeda

คีลาจารึกนี้ถูกค้นพบที่ประเทศปากีสถาน ข้อความถูกบันทึกด้วยอักษร Kharoṣṭhī เป็นภาษา Prākrit มีบางตอนบันทึกไว้ว่า

[ปีที่ 11 วันที่ 20 เดือน Asadha ณ Uttaraphalguna...] ²²

เป็นข้อความจารึกที่ระบุปีบันทึกปีที่ 11 ของกนิษกศักราช ในปี 1925 Konow & Vanwijk ได้ใช้ตำราทางดาราศาสตร์ (Suryasiddhanta) ในการคำนวณวันที่ 20 เดือน Asadha ของปีกนิษกศักราชที่ 11 แล้วคำนวณย้อนหาปีที่ 1 ของกนิษกศักราชว่า มีแนวโน้มตรงกับเลขปีคริสต์ศักราชที่ 79, 117 หรือ 134²³

$$X = \text{ค.ศ. 79} / \text{ค.ศ. 117} / \text{ค.ศ. 134}$$

²¹ Cribbs (1999: 186)

²² [11, Uttaraphalguna, 20th Asadha...] Konow and Vanwijk (1929: 142-145)

²³ Konow and Vanwijk (1925)

2. การวิเคราะห์จากกลุ่มหลักฐานทางบันทึกประวัติศาสตร์จีน

บันทึกประวัติศาสตร์จีนที่บันทึกช่วงเวลาและเรื่องราวเกี่ยวกับราชวงศ์ Kushan นั้นมีอยู่น้อย ในที่นี้ได้นำเอาบันทึกที่มีเนื้อหาเหตุการณ์ต่าง ๆ ของราชวงศ์ Kushan ที่สามารถนำมาวิเคราะห์หาปีที่ก่อตั้งกษัตริย์ราชได้ ซึ่งพบใน Da Tang Xiyu Ji (大唐西域記, บันทึกพระถังซำจั๋ง) และใน Hou Han Shu (後漢書, บันทึกราชวงศ์ฮั่นตะวันออก) และ San Guo Zhi (三国志, สามก๊ก) ดังนี้

2.1 Da Tang Xiyu Ji

บันทึกพระถังซำจั๋งนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางว่าเป็นบันทึกการเดินทางเยือนอินเดียของพระภิกษุ Xuanzang (พระถังซำจั๋ง) ในปี ค.ศ. 629 - 645 ซึ่งมีข้อความบางตอนที่บันทึกคำบอกเล่าถึงการบังเกิดของพระเจ้า Kanishka ว่า

[พระเจ้า Kanishka จะบังเกิดขึ้นหลังปีพุทธปรินิพพานที่ 400]²⁴

หากใช้ทฤษฎีปีพุทธปรินิพพานเท่ากับปีก่อน ค.ศ. 386²⁵ ในการคำนวณ จะหมายถึงพระเจ้า Kanishka เกิดขึ้นในปีก่อน ค.ศ. $386+399 = \text{ค.ศ. } 13$ ซึ่งถือว่าเป็นตัวเลขที่อยู่ห่างจากทฤษฎีอื่น ๆ ที่มีหลักฐานระบุแน่ชัดกว่ามาก ตัวอย่างเช่น จากศิลาจารึก Taxila พบว่าปี ค.ศ. 78 กษัตริย์ Kujula Kadphises ได้ครองราชย์อยู่ ดังนั้นจึงไม่มีความเป็นไปได้ที่พระเจ้า Kanishka ซึ่งเป็นเหลนของกษัตริย์ Kujula Kadphises จะเกิดก่อนในปี ค.ศ. 13 อีกทั้งบันทึกนี้เป็นเพียงคำบอกกล่าว

²⁴ [迦膩色迦王如來涅槃之後第四百年。君臨膺運統膺部洲。不信罪福輕毀佛法。]

『大唐西域記』大正新脩大藏經 T51: 882a. Nakano (1978: 333-334)

²⁵ เกี่ยวกับปีดับขันธปรินิพพาน นักวิชาการทั่วโลกได้มีการอ้างอิงหลักฐานในการคำนวณที่แตกต่างกัน เอกสารทางสายใต้ฝ่ายเถรวาทจะคำนวณได้ปี BC. 483, BC. 484, BC. 485 เป็นต้น ส่วนเอกสารทางเหนือฝ่ายมหายานจะคำนวณได้ปี BC.383, BC. 386 เป็นต้น ซึ่งมีความแตกต่างกันราว 100 ปี ทั้งนี้ยังไม่มีข้อสรุปเป็นที่ยอมรับชัดเจน

เล่าต่อโดยการประมาณการณั้ช่วงเวลา จึงไม่สามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานในการอ้างอิงระบุปีแน่ชัดได้

2.2 Hou Han Shu

เป็นบันทึกประวัติศาสตร์ของจีนที่บอกเล่าเรื่องราวของจีนรวมถึงประเทศทางฝั่งตะวันตกของจีนในยุค Hou Han (ค.ศ. 25 - 220) ในที่นี้ได้หยิบยกบันทึกเหตุการณ์ที่บรรยายถึง Yuezhi (月氏) หรือราชวงศ์ Kushan มา 5 ตำแหน่งดังนี้

2.2.1 [ปี JianChu ที่ 3 (建初三年, ค.ศ. 78) ... Yuezhi ได้ร่วมมือกับเมืองต่าง ๆ เพื่อล้อมล้างเมือง QiuCi (龜茲, Kucha)]²⁶

2.2.2 [ปี JianChu ที่ 9 (建初九年, ค.ศ. 84) ... Yuezhi ได้อภิเษกสมรสและมีสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับเมือง KangJu (康居)]²⁷

2.2.3 [ปี ZhangHe ที่ 1 (章和元年, ค.ศ. 88) ... Yuezhi ได้ทูลขอพระราชธิดาเพื่ออภิเษกสมรสจาก HouHan (後漢) แต่ถูกปฏิเสธ จึงมีความโกรธแค้น]²⁸

²⁶ [建初三年，…今拘彌，莎車，疏勒，月氏，烏孫，康居複願歸附，欲共並力破滅龜茲，平通漢道。]『後漢書』卷四十七，班梁列傳第三十七. Song et al. (1997: 1575-1596)

²⁷ [建初九年，…是時，月氏新與康居婚，相親，超乃使使多齎錦帛遺月氏王，令曉示康居王，康居王乃罷兵，執忠以歸其國，烏即城遂降於超。]『後漢書』卷四十七，班梁列傳第三十七. Song et al. (1997: 1575-1596)

²⁸ [章和元年初，月氏嘗助漢擊車師有功，是歲貢奉珍寶、符拔、師子，因求漢公主。超拒還其使，由是怨恨。]『後漢書』卷四十七，班梁列傳第三十七. Song et al. (1997: 1575-1596)

2.2.4 [ปี YongYuan ที่ 2 (永元二年, ค.ศ. 90)... มหาอุปราช Xie (謝) แห่ง Yuezhi ต้องส่งบรรณาการให้เมือง HouHan หลังแพ้การสู้รบต่อ BanChao (班超)]²⁹

จากบันทึกข้างต้นจะเห็นว่าใน Hou Han Shu ได้กล่าวถึงกษัตริย์ Kujula Kadphises ผู้ก่อตั้งราชวงศ์ Kushan ในนามของ [Yuezhi] หรือ [กษัตริย์แห่ง Kushan] จึงบ่งบอกได้ว่าในปี ค.ศ. 78, ค.ศ. 84, ค.ศ. 88 เป็นปีแห่งการครองราชย์ของกษัตริย์ Kujula Kadphises³⁰

และในปี Yongyuan ที่ 2 (永元二年) หรือปี ค.ศ. 90 ได้กล่าวถึงมหาอุปราช Xie (謝) แห่ง Yuezhi จึงคาดการณ์ได้ว่า น่าจะหมายถึงโอรสของกษัตริย์ Kujula Kadphises หรือ มหาอุปราช Wima Taktu ทำให้กล่าวได้ว่ามหาอุปราช Wima Taktu ได้ปรากฏในปี ค.ศ. 90 นี้³¹

²⁹ [永元二年，月氏遣其副王謝將兵七萬攻超。超眾少，皆大恐。超譬軍士曰：「月氏兵雖多，然數千里逾蔥嶺來，非有運輸，何足憂邪。但當收穀堅守，彼饑窮自降，不過數十日決矣。」謝遂前攻超，不下，又抄掠無所得。超度其糧將盡，必從龜茲求救，乃遣兵數百於東界要之。謝果遣騎齎金銀珠玉以賂龜茲。超伏兵庶擊，盡殺之，持其使首以示謝。謝大驚，即遣使請罪，願得生歸。超縱遣之。月氏由是大震，歲奉貢獻。]『後漢書』卷四十七、班梁列傳第三十七. Song et al. (1997: 1575-1596)

³⁰ ในบันทึกประวัติศาสตร์จีนมีการบันทึกชื่อกษัตริย์ Kujula Kadphises ด้วยนาม [丘就卻] ในตอนกล่าวถึงการก่อตั้งราชวงศ์เพียงเหตุการณ์เดียวเท่านั้น ส่วนในเหตุการณ์อื่น ๆ ยังคงเรียกราชวงศ์ Kushan ด้วยชื่อเดิมของชนเผ่าในนาม [Yuezhi (月氏)] หรือ [DaYuezhi (大月氏)] และบันทึกชื่อกษัตริย์ Kujula Kadphises ด้วยนาม [กษัตริย์แห่ง Yuezhi (月氏)]

³¹ จากศิลาจารึก Rabatak ระบุว่า โอรสและกษัตริย์ผู้สืบเชื้อสายราชวงศ์ของกษัตริย์ Kujula Kadphises คือ Wima Taktu จึงอาจเป็นไปได้ว่า มหาอุปราช Xie คือ Wima Taktu แต่เนื่องจากไม่มีการระบุชัดเจนจึงเป็นประเด็นน่าสนใจที่ต้องทำการ (ต่อหน้าถัดไป)

ดังนั้นพระเจ้า Kanishka ผู้เป็นหลานของกษัตริย์ Kujula Kadphises และเป็นหลานของกษัตริย์ Wima Taktu จะต้องขึ้นครองราชย์ภายหลังปี ค.ศ. 90 อย่างแน่นอน จึงสรุปได้ว่า

$$\text{ค.ศ. } 90 < X$$

2.3 San Guo Zhi

เป็นบันทึกประวัติศาสตร์ของจีนในยุค San Guo (ค.ศ. 220 - 280) มีบันทึกตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า

[ปี TaiHe ที่ 3 (太和三年, ค.ศ. 230)... กษัตริย์ Botiao (波調) แห่ง DaYueZhi (大月氏) ได้ส่งทูตไปขอความช่วยเหลือจากเมือง Wei (魏)]³²

จากข้อความนี้บ่งบอกว่าในปี ค.ศ. 230 กษัตริย์ Botiao หรือกษัตริย์ Vasudeva แห่ง DaYueZhi หรือราชวงศ์ Kushan ยังครองราชย์อยู่และในปีนี้ กษัตริย์ Vasudeva ได้ส่งทูตไปขอกำลังความช่วยเหลือในการทำสงคราม ซึ่งคาดการณ์ได้ว่า ปี ค.ศ. 230 น่าจะเป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกับปีที่ราชวงศ์ล่มสลายหรือปีสุดท้ายของกนิษกักราชที่ 98 เมื่อลองนำข้อมูลมาคำนวณย้อนกลับจะพบว่า (ค.ศ. 230 - 97 = 133) ปีกนิษกักราชที่ 1 จะเท่ากับหรืออยู่หลังจากปี ค.ศ. 133 เป็นต้นไป กล่าวคือ

$$\text{ค.ศ. } 133 \leq X$$

เชิงอรรถ 31 (ต่อ)

ค้นคว้าต่อไปว่ามหาอุปราช Xie คือ Wima Taktu ใช่หรือไม่ อย่างไรก็ตาม การที่มหาอุปราชเริ่มมีบทบาทในการนำทัพสงครามใหญ่ จึงมีความเป็นไปได้มากที่กษัตริย์ Kujula Kadphises เริ่มเข้าสู่วัยชรา และพระโอรส Wima Taktu เองได้ปรากฏและมีตัวตนในปีนั้นแล้ว

³² [太和三年 大月氏王波調遣使奉獻，以調為親魏大月氏王]『三國志』魏書三，明帝紀第三. Jin et al. (1997: 92-97)

3. การวิเคราะห์จากกลุ่มหลักฐานอื่นๆ

3.1 การขุดพบเหรียญของพระนาง Sabina ผู้เป็นมเหสีของกษัตริย์ Hadrianus³³, เหรียญของกษัตริย์ Wima Kadphises และเหรียญของพระเจ้า Kanishka ในการขุดค้นที่ Jalalabad³⁴

จากหลักฐานนี้ทำให้ทราบว่า กษัตริย์ทั้งสามพระองค์อยู่ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน กษัตริย์ Hadrianus ได้ครองราชย์ในช่วงระหว่างรอยต่อของกษัตริย์ Wima Kadphises และพระเจ้า Kanishka ซึ่งช่วงการครองราชย์ของกษัตริย์ Hadrianus คือปี ค.ศ. 117 - 138 ดังนั้นปีขึ้นครองราชย์ของพระเจ้า Kanishka จึงควรอยู่ก่อนหรือเท่ากับปี ค.ศ. 138 กล่าวคือ

$$X \leq \text{ค.ศ. 138}$$

3.2 บันทึกการทำสงครามระหว่างกษัตริย์ Ardashir ที่ 1 กับกษัตริย์ Vehsadjan (Vasudeva) ในบันทึกประวัติศาสตร์ของอาร์เมเนีย³⁵

จากหลักฐานนี้ทำให้ทราบว่ากษัตริย์ Vehsadjan (Vasudeva) อยู่ในช่วงที่กษัตริย์ Ardashir ที่ 1 ครองราชย์ ซึ่งปีที่กษัตริย์ Ardashir ที่ 1 ครองราชย์คือระหว่างปี ค.ศ. 226 - 241 และเมื่อนำปีครองราชย์ปีสุดท้ายของกษัตริย์ Vasudeva หรือปีกนิษกักราชที่ 98 นำมาคำนวณย้อนกลับจะเท่ากับ (ค.ศ. 226/241) - 97 = (ค.ศ. 129/144) ดังนั้นปีกนิษกักราชที่ 1 จะควรอยู่ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 129 - 144

$$\text{ค.ศ. 129} < X < \text{ค.ศ. 144}$$

³³ กษัตริย์ Hardrianus เป็นกษัตริย์แห่งอาณาจักรโรมัน ขึ้นครองราชย์ในปี ค.ศ. 117-138 มีมเหสีชื่อ Sabina

³⁴ Gobl (1968 : 103-138)

³⁵ Ghirshman (1943/5); Kurisu (1973)

บทสรุป

เมื่อนำข้อมูลจากหลักฐานทั้งหมดมาเรียบเรียงเป็นตาราง ระบุหลักฐานที่ใช้ อ้างอิง, ปีคริสต์ศักราช, กษัตริย์ที่ครองราชย์ และความเป็นไปได้ของปีก่อนตั้ง กนิษกักราช (X) จะได้ตาราง ดังนี้

หลักฐาน	ปี ค.ศ.	กษัตริย์	ปีก่อนตั้งกนิษกักราช (X)
1.2 ศิลาวาจิ Takhti Bahi	ค.ศ. 45	Kujula Kadphises	ค.ศ. 45<X
1.3 ศิลาวาจิ Panjtar	ค.ศ. 64	Kujula Kadphises	ค.ศ. 64<X
1.4 ศิลาวาจิ Taxila	ค.ศ. 78	Kujula Kadphises	ค.ศ. 78<X
2.2.1 บันทึก Hou Han Shu	ค.ศ. 78	Kujula Kadphises	ค.ศ. 78<X
2.2.2 บันทึก Hou Han Shu	ค.ศ. 84	Kujula Kadphises	ค.ศ. 84<X
2.2.3 บันทึก Hou Han Shu	ค.ศ. 88	Kujula Kadphises	ค.ศ. 88<X
2.2.4 บันทึก Hou Han Shu	ค.ศ. 90	Kujula Kadphises /Wima Taktu	ค.ศ. 90<X
1.5 ศิลาวาจิ Dashte Nawur	ค.ศ. 113	Wima Taktu	ค.ศ. 113<X
1.6 ศิลาวาจิ Khalatse	ค.ศ. 118/121	Wima Kadphises	ค.ศ. 118/121<X
1.7 ศิลาวาจิ Surkh Kotal	ค.ศ. 133	Wima Kadphises	ค.ศ. 133<X
1.1 ศิลาวาจิ Rabatak	X	Kanishka	
3.1 เหรียญ Sabina	ค.ศ. 117-138	Hadrianus	$X \leq$ ค.ศ. 138
1.9 ศิลาวาจิ Zeda		Kanishka	$X =$ ค.ศ. 79/117/134
3.2 บันทึก อาร์เมเนีย	ค.ศ. 226-241	Ardashir I	ค.ศ. 129<X<AD.144
2.3 บันทึก San Guo Zhi	ค.ศ. 230	Vasudeva	ค.ศ. 133 $\leq$ X
1.8 ศิลาวาจิ Tochi	ค.ศ. 232	Sasan/Vasudeva	$X \leq$ ค.ศ. 135

เมื่อประมวลข้อมูลจากหลักฐานทั้งหมดตามตารางข้างต้น จะเห็นว่าความเป็นไปได้ของปีก่อตั้งกนิษคักราช (X) จะเท่ากับ

$$\text{ค.ศ. } 133 < X \leq \text{ค.ศ. } 135$$

หมายถึง ปีกนิษคักราชที่ 1 จะอยู่หลังปี ค.ศ. 133 และอยู่ก่อนหรือเท่ากับปี ค.ศ. 135 ดังนั้นตัวเลขปีที่เป็นไปได้คือ ปี ค.ศ. 134 และปี ค.ศ. 135

และหากอ้างอิงตัวเลขปีก่อตั้งกนิษคักราชที่มีความเป็นไปได้ที่เกิดจากการคำนวณปีบันทึกของศิลาจารึก Zeda ตามหลักดาราศาสตร์ของ Konow and Vanwijk อันได้แก่ตัวเลขปี [ค.ศ. 79/ ค.ศ. 117/ ค.ศ. 134] แล้ว จะเห็นว่าตัวเลขปีจากการวิจัยที่ตรงตามหลักดาราศาสตร์นี้คือ ปี ค.ศ. 134 ดังนั้นในการวิจัยนี้จึงได้ข้อสรุปว่า ปีแห่งการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้า Kanishka หรือปีของการก่อตั้งกนิษคักราช คือ ปี ค.ศ. 134

$$X = \text{ค.ศ. } 134$$

นอกจากนี้ จากการศึกษาข้างต้นที่พบว่า ปีกนิษคักราชที่ 1 มีแนวโน้มเท่ากับปี ค.ศ. 134 และปี ค.ศ. 135 จึงอาจสันนิษฐานต่อได้อีกว่า ช่วงต้นปีของการก่อตั้งและเริ่มใช้ กนิษคักราชอยู่ในช่วงปี ค.ศ. 134 ส่วนช่วงปลายของปีกนิษคักราชที่ 1 อยู่ในช่วงปี ค.ศ. 135 อย่างไรก็ตามยังต้องการหลักฐานและข้อมูลในการค้นคว้าวิจัยเพิ่มเติมเพื่อสรุปความถูกต้องของสันนิษฐานนี้ต่อไปในอนาคต